

**BURSA'NIN İKTİSADİ VE TİCARİ YAPI AÇISINDAN
ELLİ ÜÇ YIL ÖNCEKİ DURUMUNA
BİR BAKIŞ**

Prof. YUSUF Z. BİNATLI

I — GİRİŞ

Bu araştırma yazımızın kaleme alınmasında güdülen amaç genç kuşağa bu kentin dünü ile bugünü arasında bir kıyaslama yapabilme olanağını verebilmektir. Aslında en sağlıklı değer ölçüsü kıyaslama yoluna başvurularak elde edilendir. Bu bakımdandır ki, Bursa'nın İktisadi ve Ticari durumunun nereden nereye geldiğini saptamak, sonuç olarak kentin bugününü değerlendirebilme olanağını yaratmak için elli üç yıl öncesine gitme gereğini gördük. Bu araştırmamızla gerek Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına, gerek Cumhuriyet öncesi dönemine ait metinleri orijinal kaynağından inceleyecek durumda olmayan genç kuşağa Bursa hakkında yapacakları incelemeler açısından bir hizmette bulunabilirsek kendimizi mutlu sayacağız.

Bursa hakkında konumuzla ilgili bilgileri vermeden önce Cumhuriyet öncesi Türkiye'sinin sınaî durumu hakkında kısaca bilgi vermeyi yararlı gördük.

I — 1914 - 1915 DÖNEMİ TÜRKİYE'SİNİN SANAYİİ

Aşağıda belirttiğimiz rakamlar 1915 yılında Ticaret ve Ziraat Nezaretince (Ticaret ve Tarım Bakanlığınca) yayınlanan İstatistikten alınmıştır. Bu İstatistik'e dayanan rakamlardan genç kuşağın hayrete düşeceğini doğal kabul ediyoruz. Örneğin bu rakamlar arasında 1915 Türkiye'sinin yalnız 4 adet buz imâl eden Tesise sahip olduğunu gösteren bir kayıt görmekteyiz. Bu dört buz imalâthanesinin ikisinin İstanbul'da, diğer ikisinin İzmir'de olduğunu ve Tür-

kiye'nin hiçbir yerinde başkaca buz yapan tesisin bulunmadığını aynı istatistikten öğrenmekteyiz. Bugün bazı gelişmiş köylerimizde dahi buz yapan kuruluşların bulunduğunu gözönünde tutulursa nereden nereye gelmiş olduğumuz kolayca anlaşılır.

1915 yılında yayınlanan İstatistik'de, Türkiye'deki sanayi kuruluşlarıyla bunların sayıları şöyle gösterilmiştir.

	İstanbul'da	İzmir'de	Öteki illerde	Toplam
Değirmencik	14	9	10	33
Makarnacık	7	2	yok	9
Lokum ve Şeker imalâtı	13	5	yok	18
Konservencilik	6	2	yok	8
Bira imalâtı	2	2	yok	4
Tütün işleme	1	1	yok	2
Tuğlacılık	7	yok	yok	7
Kireç imalâtı	6	yok	yok	6
Çimento imalâtı	2	yok	yok	2
Porselen imalâtı	2	yok	yok	2
Kutu imalâtı	yok	8	yok	8
Yün ipliği imalâtı	3	3	7	13
Pamuk ipliği imalâtı	2	2	1	5
Buz imalâtı	2	2	yok	4
Ham ipek imalâtı	yok	yok	41	41
İpek dokuma	1	yok	5	6
Diğer dokumalar	9	3	1	13
Sigara kâğıdı imalâtı	11	1	yok	12
Yağ üretimi	yok	5	yok	5
Sabun imalâtı	2	1	yok	3

Yukarıdaki istatistiki rakamlar çok sınırlı bazı sanayi kuruluşlarının İstanbul ve İzmir'de toplandığı, ham ipek, ipek ve yün dokumada Bursa'nın yeri istisna edilirse yurdumuzun diğer illerinde hemen hemen hiçbir sanayi kuruluşunun bulunmadığı görülmektedir. Burada şunu belirtelim ki yukarıdaki tesislere küçük sanayi kolaları ve tezgâhlar dahil bulunmamaktadır.

2 — 1923 - 1924 DÖNEMİ İTHALÂT VE İHRACATIMIZ

1923 yılında yapılan ithalât ve ihracatımıza ilişkin istatistiki rakamları «İKTİSADİ TETKİKAT ŞİRKETİ» adı altında faaliyette bu-

Bursa'nın İktisadi ve Ticari Yapısına Bir Bakış

lunan bir kuruluş saptamıştır. Bu şirketin mukayeseli olarak yaptığı incelemeye göre dış ticaretimizin 1913 - 1923 dönemindeki durumu şöyledir :

	(Bin lira)			
	1913	1921	1922	1923
İthalât	39.776	127.630	151.000	169.000
İhracat	23.686	82.100	99.210	100.965
İthalat Fazlası	16.090	45.530	51.790	068.053

İthal ettiğimiz mallarla ithalât yaptığımız memleketler ve ithalât kıymetine göre ithalât yüzdesi de şöyledir :

İthal malları	İthalât kıymeti oranı	İthalât yapılan ülkeler
Pamuk ve Pamuklular	% 28	İngiltere, İtalya, Çekoslovakya
Şeker ve Şekerlemeler	% 15	Amerika, Belçika, Hollanda
Toprak mahsulleri	% 14	Amerika, Romanya, Bulgaristan, Rusya
Yün, yün ipliği ve mamulleri	% 9	İngiltere, Amerika, Almanya
Madenler, makineler	% 6	İngiltere, Amerika, Almanya
Fayvansal, yiyecekler ve balıklar	% 5	Bulgaristan, İtalya, Yunanistan
Canlı Hayvanlar	% 4	Bulgaristan, Romanya
Sanayi yağları	% 4	İtalya, İngiltere, Amerika
Kâğıt	% 4	Almanya, Avusturya, Fransa
Deri, Kösele, Kürk	% 3	İngiltere, Fransa, İtalya
Diğer maddeler	% 8	Bütün Ülkeler

Prof. Yusuf Z. Binath

Yukarıdaki cetvele dikkat edilecek olursa Cumhuriyetimizin ilk yılında pamukludan balığa, canlı hayvandan şekerlemeye kadar tüm maddeleri ithâl etmek zorunda olduğumuz görülür.

Aynı dönemde ihracat durumumuz :

İhraç Malları	İhracat kıymeti oranı	İhracat yapılan Ülkeler
Tütün ve tünbeki	% 21	Almanya, Amerika, Hollanda, İngiltere
Üzüm ve incir	% 18	İngiltere, Fransa, Amerika
Pamuk	% 11	İngiltere, Fransa, İtalya
Fındık	% 8,5	Almanya, İsviçre, Amerika, İngiltere
Yapağı ve tiftik	% 7	İngiltere, İtalya, Fransa
Bağırsak	% 7	Fransa, Almanya, Çekoslovakya
Afyon	% 6,5	İngiltere, Fransa
Meyan kökü	% 4	Amerika, İngiltere, Almanya
Palamut	% 4	Fransa, İngiltere, Almanya, Amerika
Halı	% 3	Amerika, İngiltere
İplik	% 3	Fransa, İtalya
Yakacak	% 2,5	Yunanistan, Romanya, İtalya
Diğer maddeler	% 5,5	Bütün Ülkeler

Buraya kadarki açıklamaları 1915 - 1923 Türkiye'si içinde 1923 - 1924 Bursa'sının yerini tayin etmek için yaptık. Şimdi o dönemde Bursa'sını açıklayalım.

II. 53 YIL ÖNCEKİ BURSA

1 — Genel Durum

53 yıl önce, yani Cumhuriyetin ilânı yılında Bursa'da 80.100 nüfus yaşıyordu. 217 mahallesi olan Belediye sınırları içinde resmi

Bursa'nın İktisadi ve Ticari Yapısına Bir Bakış

kuruluş olarak bir Askerlik Dairesi, bir Lise, bir Sanayi Okulu, bir Hastahane, bir Akıl Hastahanesi, Şehir Müzesi, Askeri Okul, Kız ve erkek öğretmen okulları bulunuyordu.

2 — Ticari Ulaşım Yolları

53 yıl önce Bursa için geliş - gidiş genellikle Mudanya ve Gemlik iskelelerinden yapılmaktaydı. Ticaret malları Mudanya'ya 41 km uzunluğundaki dar demiryolu hattı ile veya 31 km lik şose yoldan gönderilmekteydi. Mudanya ve Gemlik yolu ile İstanbul'dan Bursa'ya gelen ve buradan demiryolu bağlantısı olmayan vilâyetlere gönderilen mallar için genellikle Körüklü ve yaylı at arabaları ve nadiren de motorlu araçlar kullanılırdı.

Mektup, Kıymetli evrak, Posta paketleri, karayolundan Posta arabaları ile; deniz yolunda ise, Gemlikten hareket edip Mudanya, Armutlu iskelelerine uğrayıp İstanbula ulaşan gemilerle gönderilirdi.

3 — Ürünleri

A. Meyveler

Bursada meyve olarak armut, ayva, üzüm, incir, dut, erik, elma, seftali, kiraz, kestane, nar, vişne, vb. yetişir.

1924 kayıtlarına göre bu meyvelerden üzüm, ceviz ve kestane- den elde edilen ürün miktarı şöyledir :

Ürün Çeşidi	Miktarı (ton)
Üzüm	53886
Ceviz	1123
Kestane	3207

Bursa Teknik Ziraat Müdürlüğünün İstatistik kayıtlarına göre 1974 yılında aynı meyvelerden elde edilen ürün miktarı şöyledir :
(*)

Ürün Çeşidi	Miktarı (ton)
Üzüm	110225
Ceviz	7986
Kestane	4725

(*) Bu hususta ayrıca bak: Ercan Dülgeroğlu. Bursanın Ekonomik Bünyesi Bursa Ticaret ve Sanayi Odası yayını sh. 113 1975

B — Diğer Toprak Ürünleri

Yine 1924 kayıtlarına göre Bursa'da bir yılda elde edilen bazı toprak ürünlerinin miktarları da şöyledir :

<u>Ürün Çeşidi</u>	<u>Miktarı (ton)</u>
Tütün	1925
K. Soğan	10264
Mısır	2850
Fasulye	1924
Keten Tohumu	368

Bursa Teknik Ziraat Müdürlüğü kayıtlarına göre 1974 yılında aynı ürünlerden elde edilen miktarlar da şöyledir : (*)

<u>Ürün Çeşidi</u>	<u>Miktarı (ton)</u>
Tütün	8956
K. Soğan	68107
Mısır	22083
Fasulye	6785
Keten Tohumu	213

4 — 53 yıl Önceki Bursa'nın Sanayii

53 yıl önceki Bursa'da ipek dokumacılığının dışındaki sanayii genellikle kişisel çabaya ve el emeğine dayanıyordu. Bu sanayi kol-ları arasında Fayton arabası, çift ve tek yaylı ve yük arabası, ara-kıyye, seccade, haydariyye, keçe külah, dögen, sapan, yaba, çakı ve bıçak, ayakkabı, bakır, deri ve kösele yapımıcılığı ön plânda olan-lardır.

Pamuklu mensucat sanayiinde ise, hamam takımları, bornoz, havlu, peşkir, çorap, mendil, fanila, hırka, ceket, eteklik, yörük çorabı, şayak, belkuşağı, kolan, çalı, heybe, yağhane çuvalları yapılmaktaydı.

(*) İbid

Bursa'nın İktisadi ve Ticari Yapısına Bir Bakış

Kozacılık ve ipekçiliğe gelince : Bu kollara ilişkin sanayi Bursa'da 12. yüzyıl'da başlamıştır. Bursa ipekli kumaşlarının Avrupa Piyasalarında egemen oluşu da 1842 tarihinden hemen sonradır.

Bursa'da Koza'dan ipek elde edebilmek için buhar ve motorla çalışan Fabrika 1846 yılında kurulmuştur. Kurtuluş savaşından önce koza işleyen 1300'ü aşkın imalâthane varken Yunan işgalinde bunların hemen hepsi tahrip edilmiş ve Cumhuriyetin ilânı tarihinde ancak 22 fabrika ve imalâthane ile 250 el tezgâhı çalışır durumunu koruyabilmişti.

Bursa'daki Sanayi Kuruluşları Şunlardan ibaretti : (*)

22 adet Buhar ve motorla çalışan İpek Fabrikası

- 6 » Buhar ve motorla çalışan İpekli Kumaş Fabrikası
- 320 » Havlucu tezgâhı
- 2 » İplik, şayak ve fulâr fabrikası
- 4 » Buhar ve su ile çalışan buğday öğütme Fab.
- 16 » Su ile çalışan un değirmeni
- 1 » Kereste bıçkı ve tornası
- 4 » Motor ve su ile çalışan yağhane
- 43 » Körüklü, yaylı, Fayton at arabaları yapım yerleri
- 31 » Tabakhane (Meşin, Kösele, vaketa, sahtiyan yapım yeri)
- 1 » Buzhane (çalışmaz durumda)
- 1 » Makarna Fabrikası
- 2 » Gazoz yapım yeri
- 1 » Elektrik Fabrikası (şehir aydınlatmaya mahsus)

5 — İhracatı

Bursa'da elde edilen ürünler ve sanayi üretimi yurt içine gönderildiği gibi yabancı memleketlere de ihraç edilmekteydi. Yabancı memleketlere gönderilen ihraç mal türlerinin bazılarını ve gönderildikleri memleketleri şöyle sıralayabiliriz :

Krep, havlu, bornoz : Romanya ve Bulgaristan'a

(*) Türk Ticaret Salnamesi; İktisadi Tetkikat ve Neşriyat ve Muamelât Türk Anonim Şirketi yayını sh. 448: 1924

Prof. Yusuf Z. Binatlı

Koza (İpek böceği tohumu) : Buhara'ya ve Avrupa'nın bir çok memleketine

İpekli dokumalar, hamam takımları : Selanik yolu ile Avrupa'nın başlıca şehirlerine, Amerika'ya

Kefye, Peştamal, Havlu : Tunus ve Mısır'a

Yaş meyve, sebze, Tereyağ, peynir, kaşar, üzüm, pekmez, ham deri, bağ bıçağı, ve desteresi, «dögen» denilen tarım aleti : Bulgaristan'a

Arakiyyeler : Mısır ve Arnavutluğa.

6 — İthalâtı

1923 - 1925 yıllarında Bursa'nın diğer bölgelerden ithal ettiği malların başlıcaları şunlardı :

Şeker, kahve, çay, sabun, manifatura, elbiselik kumaş, çuha ve şayak, iplik, gaz yağı, çuval, kibrit, sigara kâğıdı, kereste, çivi, karrice, çimento, hırdavat, bakır eşya, züccaciye, tuhafiye, kırtasiye, un, pirinç, cam, çinko, teneke, saç, çinko mamulleri, demir çubuk, tahta, kösele, gilase, vaketa, kunduracı âletleri, altın ve gümüş saat, asma saatler, ispirto, benzin, ispermeçet, tuz, taze ve tuzlu bahlıklar, ilâçlar.

7 — Toptan Satış Yerleri :

53 yıl ve daha önceki Bursa'da bu Kent'in iktisadi ve ticari hayatında önemli rol oynayan oniki toptan satış yeri vardı :

a — Zahir Pazarı :

Yemeklik ve tohumluk bütün zahirenin arz ve talebi «Tahl Hanı» denilen yerde bir memurun nezareti altında pazarlık suretiyle yapılır, Belediyenin ölçü aletleriyle tartı işlemi yapılırdı. Bu han içindeki mağaza ve depolardaki mallar Belediyece korunurdu.

b — Koza ve İpek Pazarı :

Yaş koza ürünüyle kuru koza ve ipek ve bu tür'e ilişkin öteki malların toptan alım - satımı «Koza Hanı» denilen yerde «Düyun-u

Bursa'nın İktisadi ve Ticari Yapısına Bir Bakış

Umumiye İdaresi'nin kontrolü altında yapılır ve yine Düyun-u Umumiye'nin kantarlarıyla tartılarak müşterisine teslim edilirdi.

c — Balikhane :

Düyun-u Umumiye memurlarının gözetimi altında deniz, göl ve nehir balıklarının satışı da «Balikhane» denilen yerde yapılırdı.

ç — Çarşı'yı Kabir (Kapalı Çarşı) :

Pek çok malın toptan ve perakende alınıp satıldığı yerlerden biri de kapalı çarşıydı. Bu çarşı «Sipahi», «Demirkapı», «Kuyumcular», «Gelincik», «Uzun Çarşı», «Arakiyeciler» gibi bölümlere ayrılmıştı.

d — Sebze ve meyve Pazarı :

Gerek Bursanın içinden gerek civar kaza ve köylerden toplanıp at arabalarıyla pazar yerine getirilen meyve ve sebzeler Belediye memurlarının gözetimi altında pazarlık ve açık arttırma yollarıyla toptan olarak satılırdı.

c — Hayvan Pazarı :

Hayvan Pazarında, binek, yük ve araba hayvanlarıyla, merkep, katır, öküz, manda, inek, vb. Hayvanların pazarlık ve açık arttırma suretiyle Belediye memurların gözetiminde satışı yapılırdı.

f — Sipahi ve bat Pazarı :

Yiyecedan başka her çeşit eşya ve mobilyanın pazarlık ve açık arttırma yolu ile satışının yapıldığı pazar yeridir. Bu pazarda da satışlar Belediye memurlarının gözetiminde yapılırdı.

g — Gazhane

İstanbul'dan getirilen gaz, benzin, ispiro gibi yanıcı maddeler tüccar adına burada saklanır. Gerek şehire gerek kaza ve köylere toptan ve perakende olarak sevk olunurdu. Gazhanenin korunması Belediyeye aitti.

h — Tuz Pazarı :

Toptan ve Perakende tuz ve bakkaliye malzemesinin toptan olarak yapıldığı pazardır.

i — Salhane :

Bursa'nın günlük et gereksinimi için kestirilecek koyun, keçi, sığır, dana, kuzu, oğlak ve tiftik gibi hayvanları önce fatura yolu ile satın alınır ve Belediye veterineri tarafından muayeneden sonra kesilirdi.

j — Tabakhane (debağhane) :

Ayakkabı, çarık, gönlerin ve saracıyyeye ilişkin terbiye edilmiş derilerin üretildiği alım ve satıma sunulduğu yerdir.

k — Saraçhane :

Yol çantaları, koşum takımları, alafranga eğer takımları (?) evrak cüzdanları, boks eldivenleri, futbol ve idman takımları vb. şeylerin satışının yapıldığı yerdir.

8 — BANKALAR :

1924 yılında Bursa'da yalnız üç bankanın şubesi bulunuyordu. Bunlar :

İtibar-ı Milli Bankası şubesi

Ziraat Bankası şubesi

Osmanlı Bankası şubesi'dir.

III. İLGİNÇ BİR ÖNERİ :

Ulaştırma, iktisadi ve ticari hayatın vazgeçilmez bir unsurudur. Ulaştırmanın sür'atle ve en az masrafla yapılmış olması, dolayısıyla sevk edilen ticari malların müşterisi eline daha ucuza geçmesini sağlar.

Bursa'nın İktisadi ve Ticari Yapısına Bir Bakış

Bursa'nın İstanbul ile iktisadi ve ticari açıdan sıkı bir ilişki içinde bulunması, bugün olduğu kadar dün de maliyet unsuru üzerinde düşünmeyi gerektirir bir ortam hazırlamıştır. Örneğin bugün, maliyeti ve ulusal ekonominin gider faturasını azaltmak için yapılan önerilerden biri 14 millik kartal - yalova arabalı vapur seferlerinin 3 millik Darıca - Çatalburnu'na kaydırılmasıdır. (*)

Acaba 53 yıl önce bu hususta ne düşünülüyordu?

İktisadi Tetkikat ve Neşriyat ve Muamelât Türk Anonim Şirketi- 1924 - 25 yılında yayınladığı Türkçe - Fransızca «Türk Ticaret Salnamesi» bu hususta çok ilginç öneriler getirmektedir. (**)

Öneri şu gerekçeyle yapılmaktadır: Bursa bir üretim kenti olduğu kadar bir tüketim kentidir; aynı zamanda çok önemli bir transit merkezdir. Ancak Bursa'nın ihtiyacı olduğu maddelerin çoğunlukla İstanbul'dan getirilmesi, bu malların tüketici eline pahalı geçmesine sebep olmaktadır. Çünkü Anadolu'dan İstanbul'a sevk olunan malların bu şehirde bir çok el değiştirdikten sonra Bursa'ya ve Bursa yoluyla Marmara Bölgesi kentlere gönderilmesi maliyeti çok yükselmektedir. Yurt dışından Türkiye'ye gemilerle ithal olunan çoğunlukla İstanbul gümrüğünden geçen mallar için ödenen navlun, yükleme, boşaltma, ardiye vb. ücretlerini toptancı, yarı toptancı, komisyoncu kârlarına katılması ile fiyatlar bir hayli yükselmektedir.

Yukarıda yazılı nedenlerden ötürü, yabancı memleketlerden ithal olunacak malların gemilerle İstanbul'a kadar getirilmesinden se İzmir limanına boşaltılması hem nakliye masrafını azaltacak hem de bu malların tüketici eline daha süratle geçmesini sağlayacaktır.

Gerek Anadolu'nun sevk olunan gerek yabancı memleketlerden ithal olunan malların Bursa ve ona komşu kentlere ucuz ve süratle getirilebilmesi için şu öneri yapılmaktadır :

1 — İzmir'den Soma - Bandırma'ya uzanan demir yolunun Susurluktan Bursa'ya uzatılması;

2 — Anadolu içlerinden sağlanması ve o bölgelere gönderilmesi gereken üretim mallarının da Haydarpaşa - Ankara demiryolu-

(*) Bak. Ercan Dülgeroğlu, Bursa'nın Ekonomik Bünyesi, sh. 4 46; Bursa Ticaret ve Sanayi Odası yayını No 12; 1975

(**) Bak. Salname sh. 449.

lunun Bilecik dolaylarında «Karaköy» veya başka bir uygun noktadan Yenişehir - İnegöl yolu ile Bursa'ya bağlanması;

3 — Susurluk - Bursa demiryolu ile Karaköy - Bursa demiryolunu Bursa - Mudanya hattı ile limana bağlanması gerekir.

Bu önerinin kabulü halinde Bursa ile Marmara ve Ege bölgeleri çok ucuza mal sağlama olanağına sahip olacağı gibi, aynı yollarla hem Anadolunun iç bölgelerine hem de yabancı memleketlere daha ucuza mal ihraç edilebilecektir.

«İktisadi Tetkikat ve Neşriyat ve Muamelat Türk Anonim Şirketi» nin bu ilginç önerisi şu satırlarla son bulmaktadır :

«Ticaret âleminde yücelme ve iktisadi hayatın gelişmesi, ulaşımın düzenli ve süratli yapılmasına bağlıdır. Bu da ancak karada demiryolu hattının birbirine bağlanması ve denizde de Seyr-ü seferin çoğaltılması ile mümkün olabileceğinden, memleketin ve milletin yücelmesi ve Türkiye'nin İktisadi ve Ticari hayatının terakkisi hususunda herşeyi hakkıyla yerine getirmekte olan Büyük Millet Meclisi saygıdeğer topluluğunun olumlu ve daima iyiye yönelik çalışmalarından beklenmektedir.»

Bu dilek 1924 - 25 yılında yapılmış olmasına rağmen 1977 yılında da güncelliğini korumaktadır. Bursa gibi büyük bir sanayi kentinin demiryolu hattından yoksun olmasını haklı gösterecek bir sebebin varolduğunu sanmıyoruz.

1924 - 25 yılında bulunulan dileği bir kez daha tekrarlıyarak, geleceğin en büyük Sanayi Kenti olmanın çabası içinde bulunan Bursa'yı demiryoluna kavuşturmak için sayın Parlamenterlerimizin, Ticaret ve Sanayi odamızın gereken ilgiyi göstereceklerini umuyoruz.

1924 -25 yılının Salnamesinde yer alan ve o dönem Bursa'sının Ticari ve İktisadi yaşantısını yansıtan tüccar ve sanayi adreslerini de «Bursa Tarihi» ne bir döküman olmak üzere yayınlıyoruz.

A D R E S L E R :

Av derisi ve Posteki Tüccarları :

Hacı Hasan

Hacı Raif : Çarşı-ı Kebir (Kapalı çarşı) Kuyumcular başı No: 321

Bursa'nın İktisadi ve Ticari Yapısına Bir Bakış

Nesim Bahar : Fidan Han No: 11

Bakkaliye :

Cafer : Tuz pazarı No: 52

Şahpazzade Ahmet : Kaygan çarşısı

Mehmet Ali : İnebey çarşısı No: 16

Muradiyeli Hacı İslâm : Tahıl Han çarşısı ve Muradiye çarşısı

Sigara Kâğıdı : Ahmet Tevfik. Tuz pazarı çarşısı No: 45

Menahim Sags Mahdumları : Tuz pazarı No: 17 - 19

Yasef Sags : Kapalı çarşı No: 195

Sigorta Acentesi :

İzak Abrenöyl : Koza Han No: 100

Frans : Koza Han No : 117

Şeker ve Kahve :

Hacı Hasan Zade Mustafa : Tuz pazarı No: 176

Süleyman Adem : Tuz pazarı

Kadı İmam Zade Hasan Rasih : Tuz pazarı Cami Sokak No: 4

Gaz ve Kibrit :

Hacı Seydi Zade damadı Ali Behçet : Tuz pazarı No: 51

Hacı Beşe Zade Rıza : Kapalı Çarşı No: 11

Fabrika :

Ahmet Lütfi : Bedrettin Mah. Mensucat Fab.

Hacı Sabri : Demirkapı Çarşısı No: 5 - 7

Mensucat Anonim Şirketi : Yeşil cadde

Fotoğraf :

İsmail Neşet : P. T. T. karşısı

Hasan Sadettin : Setbaşı No: 20

Turhan Ziya : Saray Cad. No: 89

Kırtasiye ve Kitap Satıcıları :

Ali Haydar : P. T. T. karşısı

Mehmet Süreyya : Saray Cad. No: 73

Mehmet Fevzi : Setbaşı No: 16

Kâtip zade Hacı Hafız Sait : Sahafhane No: 10 - 12

Kâmil Behçet : Tuz pazarı Orhaniye Matbaası

Kumaş Satıcıları :

Edremitli Hacı Ethem : Kapalı çarşı No: 155

Hacı Hakkı Efendi zade Bekir Sıtkı : Fidan Han No: 38

Havlucu Hacı Ahmet : Kapalı Çarşı, Gelincik çarşısı, No: 9

Arakıyeci zade Halil ve Oğulları : Kapalı çarşı, Arakıyeciler No: 4-6

Kazanlı Fahrettinoğlu Hasan Fehmi : Yolgeçen'de Havlucular Odaları

Kantariye :

Rıdvan zade Hüsnü : Tuz pazarı No: 41

Ali Behçet : Tuz pazarı No: 51 - 52 (Türkçe, Fransızca, İngilizce,
Almanca Muhabere dere)

Ömer Lütfü : Tuz pazarı No: 49 - 51

Alâiyeli Hasan Tahsin : Tuz pazarı No: 35

Gaffar zade Mehmet : Yeni yol No: 92

Yağcı Muharrem ve oğlu Hamdi : Tuz pazarı, Tuzhan No: 10

Komisyoncu :

İbrahim : Yoğurt han No: 4 - 5

Emin : Yoğurt han No: 6

Bursa'nın İktisadi ve Ticari Yapısına Bir Bakış

Hafız İbrahim : Tahıl han No: 16

Remzi zade Ferit ve İbrahim Remzi Biraderler : Kapalı çarşı No: 44

Mehmet Lütfü : Yoğurt han No: 3

Necmeddin zade Mehmet : Tahıl han No: 18

Niyazi : Nakliyat Komisyoncusu

Kösele ve Deri :

Hacı Canip ve damadı Rifat : Kapalı çarşı No: 97 - 99

Abdullah ve biraderleri : Uzun çarşı No: 128

İsmet ve biraderleri : Fidan han No: 39 - 40

Kırımı İbrahim zade Ahmet : Tuz pazarı No: 6 - 8

Kızanlıklı İsmail : Saraçhane'de No: 90

Kirmastili Ali Haydar ve ortağı Mehmet Şerif : Emirhan no: 8 - 27

Yağcı Mehmet : Kapalı çarşı No: 12

Manifatura :

İzmirli Nesim ve oğlu : Kapalı çarşı No: 90

Halil Ali Kardeşler : Kapalı çarşı No: 165

Hüseyin Avni ve Mehmet Nazmi : Geyve Han No: 17 - 18

Karacabeyli Mustafa Rasih : Koza han No: 64

Yağlıkçı zade Mehmet Tahir : Kapalı çarşı No: 13 - 15

Yorgancı zade Mehmet Kâmil : Koza han No: 66

Yenişehirli Hacı Hasan : Emirhan No: 31

Nakliyat :

İstikbal Nakliyat Şirketi : Koza han No: 12

Eskizağralı Eyüp Naci ve Baha Cemal : Koza han No: 84

Hacı Abdussamet zade Mustafa : Kapalı çarşı No: 183

Hüdavendegâr Seyrüsefâin Anonim Şirketi : Koza han
Selâmet Nakliyat Şirketi : Koza han No: 20

Yün ve Yapağı :

İbrahim : Kapan han No: 16

Hacı Veys zade Mustafa : Kapan han No: 9